

Bwrdd Diogelu Gogledd Cymru

Polisi Diogelu Plant Anabl

Dyddiad Cadarnhau: 3/7/2017					
Dyddiad Adolygu: 1/7/19					
Fersiwn	Dyddiad Gorffen Ymgynghori	Disgrifiad o'r Rheswm dros Newid	Awdur	Awdurdodiad	Dyddiad Cyhoeddi
1			FS	NWSB	6/11/17

Cynnwys

- 1. Cyflwyniad**
- 2. Pwrpas y Cyfarwyddyd Ymarfer, ac Ar Gyfer Pwy y mae'r Cyfarwyddyd**
  - **Pa Blant y Mae'r Cyfarwyddyd Ymarfer Hwn yn Berthnasol iddynt?**
- 3. Cyfarwyddyd Ymarfer ar gyfer Gweithwyr Proffesiynol**
  - **Y Rhesymau o ran Pam y Mae Plant Anabl yn Fwy Agored i Gamdriniaeth**
  - **Beth y Mae Hyn yn ei Olygu ar Gyfer Ymarfer?**
  - **Ymwybyddiaeth o Ddangosyddion Posibl Camdriniaeth a/neu Esgeulustod ar gyfer Plant Anabl**
  - **Y Cysylltiad Cychwynnol ac Atgyfeirio**
  - **Ymchwilio i Honiadau o Gamdriniaeth sy'n Ymwneud â Phlant Anabl**
  - **Trafod Strategaeth**
  - **Ymholiadau ac Asesiadau Adran 47**
  - **Honiadau o Gamdriniaeth gan Weithiwr neu Wirfoddolwr yn Erbyn Plentyn Anabl**
  - **Cynhadledd Amddiffyn Plant Cychwynnol, Cwblhau'r Asesiad, y Cynllun Amddiffyn Plant a Chynhadleddau Adolygu Amddiffyn Plant**
  - **Opsiynau Cyfreithiol o Ran Colli Rhyddid**
- 4. Ymchwil a Thystiolaeth Ystadegol o ran Diogelu Plant a Phobl Ifanc Anabl**
  - **Pa Mor Gyffredin yw Cam-drin Plant Anabl?**
  - **Pam y Mae Plant Anabl yn Fwy Agored i Gamdriniaeth?**
  - **Gall Agweddau a Rhagdybiaethau Negyddol Arwain at Wahaniaethu Sefydliadol**
- 5. Cyfeiriadau**

1. Cyflwyniad

- 1.1 Dylid darllen y cyfarwyddyd ymarfer hwn ochr yn ochr â Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014 a Gweithdrefnau Diogelu Plant Cymru Gyfan 2008, sy'n nodi sut y dylai pob asiantaeth a gweithiwr proffesiynol weithio gyda'i gilydd i ddiogelu a hyrwyddo lles plant
- 1.2 Mae'r cyfarwyddyd ymarfer hwn yn ei gwneud yn glir bod gan blant anabl yr un hawliau dynol yn union i fod yn ddiogel rhag camdriniaeth ac esgeulustod, i gael eu diogelu rhag niwed ac i gyflawni canlyniadau Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant 2014 (Cymru) yn yr un modd â phlant nad ydynt yn anabl. Fodd bynnag, mae angen gweithredu pellach yn achos plant anabl. Mae hyn oherwydd eu bod yn fwy agored i niwed o ganlyniad i agweddau negyddol am blant anabl ynghyd â mynediad anghyfartal i wasanaethau ac adnoddau, ac oherwydd bod ganddynt efallai anghenion ychwanegol mewn perthynas â namau corfforol, synhwyrol, gwybyddol a/neu gyfathrebu
- 1.3 Mae'r cyfarwyddyd ymarfer hwn yn sicrhau bod system ddiogelu gynhwysol a fydd nid yn unig yn diwallu anghenion plant anabl, bydd yn gwella ymarfer ar gyfer pob plentyn
- 1.4 Mae'r cyfarwyddyd ymarfer hwn yn cael ei ategu gan Gonfensiwn y Cenhedloedd Unedig ar Hawliau'r Plentyn, Adran 7, sy'n gofyn i bersonau sy'n 'arfer swyddogaethau' o dan y Ddeddf roi sylw dyledus i Gonfensiwn y Cenhedloedd Unedig ar Hawliau'r Plentyn

2. Pwrpas y Cyfarwyddyd Ymarfer, ac ar gyfer Pwy y Mae'r Cyfarwyddyd

Pwrpas y cyfarwyddyd ymarfer hwn yw:

- 2.1 Egluro'r materion arbennig, sy'n effeithio diogelwch a lles plant anabl, a sicrhau bod y rhain yn cael eu deall gan bawb a'u bod yn gweithredu arnynt
- 2.2 Sicrhau bod yr angen am arbenigedd o ran diogelu a hyrwyddo lles y plentyn, yn enwedig mewn perthynas ag anabledd, yn cael eu cydnabod a'u dwyn ynghyd er mwyn i blant anabl dderbyn yr un lefelau o amddiffyniad rhag niwed â phlant nad ydynt yn anabl
- 2.3 Egluro pwysigrwydd hanfodol cyfathrebu gyda phlant anabl, gan gynnwys cydnabod y gall pob plentyn gyfathrebu os gofynnir pethau iddynt yn y modd iawn gan bobl sy'n deall eu hanghenion ac sydd â'r sgiliau i wrando arnynt
- 2.4 Atgyfnerthu hawl plant anabl a'u teuluoedd i gael asesiad trylwyr o'u hanghenion, ynghyd â gwasanaethau sy'n diogelu ac yn hyrwyddo lles plant ac yn eu gwneud mor annibynnol â phosibl, gan gynnwys addysg briodol mewn cyswllt personol, iechyd a chymdeithasol
- 2.5 Atgyfnerthu pwysigrwydd ymagwedd integredig tuag at ddiogelu a hyrwyddo lles plant anabl gydag asesiad cadarn o anghenion y plentyn, yr hyn sy'n bwysig iddo, capasiti'r rhiant i ymateb i'w anghenion ynghyd ag amgylchiadau'r teulu ehangach

- 2.6 Sicrhau bod pob asiantaeth yn cydnabod bod diogelu a hyrwyddo lles plant anabl yn dibynnu ar rannu gwybodaeth, cydweithredu, rhannu arbenigedd a dealltwriaeth rhwng asiantaethau a gweithwyr proffesiynol

Pa Blant y Mae'r Cyfarwyddyd Ymarfer Hwn yn Berthnasol Iddynt?

- 2.7 Mae'r cyfarwyddyd ymarfer hwn yn defnyddio diffiniad bras o anabledd fel yr amlinellir mewn deddfwriaeth gwahaniaethu ar sail anabledd. At ddibenion Adran 6 o Ddeddf Cydraddoldeb 2010, mae unigolyn anabl yn rhywun a chanddo/chanddi nam corfforol neu feddyliol, ac mae'r nam yn cael effaith niweidiol sylweddol a hirdymor ar ei allu/gallu i gyflawni gweithgareddau arferol o ddydd i ddydd. Y mater allweddol yw nid pa ddiffiniad o anabledd a ddefnyddiwyd ond effaith y gamdriniaeth neu'r esgeulustod ar iechyd a datblygiad plentyn, ynghyd ag ystyriaeth o'r modd gorau o ddiogelu a hyrwyddo lles y plentyn i'r dyfodol.
- 2.8 Mae sawl gwahanol fodd o ddeall anabledd. Mae'r cyfarwyddyd hwn yn cael ei lywio gan ddealltwriaeth o'r 'model cymdeithasol' o anabledd, sy'n defnyddio'r term anabledd nid i gyfeirio at nam neu gyfyngiad gweithredol ond yn hytrach i ddisgrifio effeithiau rhagfarn a gwahaniaethu. Dyma'r ffactorau cymdeithasol sy'n creu rhwystrau, sy'n golygu nad yw pobl yn cael cyfleoedd ac sy'n eu 'hanablu'. Gall namau plant wrth gwrs greu gwir anawsterau yn eu bywydau. Fodd bynnag, o ran llawer o broblemau a wynebwr gan blant anabl, nid ydynt yn cael eu hachosi gan eu cyflyrau neu namau ond gan agweddau negyddol, rhagfarn a mynediad anghyfartal i'r pethau y mae eu hangen ar gyfer ansawdd bywyd da.
- 2.9 Nid yw'r cyfarwyddyd ymarfer hwn yn nodi grwpiau penodol o blant anabl. Fodd bynnag, o ystyried pwysigrwydd cyfathrebu mewn perthynas â diogelu, cyfeirir yn arbennig at blant byddar a phlant a chanddynt anghenion lleferydd, iaith a chyfathrebu. Mae plant a chanddynt anghenion lleferydd, iaith a chyfathrebu yn cynnwys y rheiny sy'n defnyddio dulliau cyfathrebu dieiriau yn ogystal â grŵp ehangach o blant sy'n cael anawsterau wrth gyfathrebu ag eraill. Hwyrach nad ydynt yn gallu mynegi eu hunain yn effeithiol neu fod ganddynt anawsterau o ran deall yr hyn y mae pobl yn ei ddweud wrthynt. Yn yr un modd, efallai nad yw'r rheiny sy'n gweithio â hwy'n deall eu dull o gyfathrebu. Mae llawer o blant yn cyfathrebu'n llwyddiannus yn defnyddio dulliau dieiriau fel iaith arwyddion, ystumiau, llyfrau cyfathrebu neu offer cyfathrebu electronig
- 2.10 Bydd angen i'r rheiny sy'n defnyddio'r cyfarwyddyd ymarfer hwn gofio, wrth gyfathrebu gyda phlant anabl, bod gan bawb yr hawl i benderfynu sut y maent eisiau disgrifio eu hunain. Er enghraifft, bydd llawer o blant byddar yn adnabod eu hunain fel rhywun byddar yn hytrach nag anabl
- 2.11 Trwy'r ddogfen hon i gyd, mae 'plant' yn golygu 'plant a phobl ifanc'. Fel yn Neddau Plant 1989 a 2004 yn y drefn honno, ynghyd â Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014, 'plentyn' yw rhywun nad yw eto wedi cyrraedd ei ddeunawfed ben-blwydd. O ran y ffaith fod plentyn wedi troi'n un ar bymtheg, ei fod ef neu hi'n byw oddi cartref neu mewn addysg bellach, neu yn yr ysbyty, neu yn y carchar neu sefydliad troseddwr ifanc, nid yw hyn yn newid ei statws neu ei hawl i wasanaethau neu amddiffyniad.

3. Cyfarwyddyd Ymarfer ar Gyfer Gweithwyr Proffesiynol

- 3.1 Mae'r adran hon yn cynnig cyfarwyddyd ymarfer ar gyfer yr holl weithwyr proffesiynol sy'n gweithio gyda phlant anabl. Mae hyn yn cynnwys y rheiny sy'n gweithio ym maes Gofal Cymdeithasol i Blant, iechyd, addysg, ysgolion, y blynyddoedd cynnar, gwasanaethau ieuencid, y system cyfiawnder ieuencid, yr heddlu, a'r sectorau annibynnol a gwirfoddol. Ei nod yw codi ymwybyddiaeth ymarferwyr o'r risgiau posibl o ran diogelu y gall plant anabl eu profi, ynghyd ag ystyried y rhain yn eu cysylltiadau o ddydd i ddydd gyda phlant anabl.
- 3.2 Mae diogelu lles plant anabl yn gyfrifoldeb i bawb, ac o ystyried ein bod yn gwybod bod plant anabl yn fwy agored i gamdriniaeth na phlant nad ydynt yn anabl, mae ymwybyddiaeth ymhlith gweithwyr proffesiynol ynghylch diogelu plant anabl a'r hyn sy'n ffurfio arfer orau, yn hanfodol.

Rhesymau o Ran Pam y Mae Plant Anabl yn Fwy Agored i Gamdriniaeth

- 3.3 Mae'r rhain yn cael eu crynhoi isod
- Mae llawer o blant anabl yn fwy tebygol o ddioddef arwahanrwydd cymdeithasol gyda llai o gysylltiadau y tu allan na phlant nad ydynt yn anabl. Mae eu dibyniaeth ar rieni a gofalwyr am gymorth ymarferol gydag anghenion byw o ddydd i ddydd, gan gynnwys gofal personol, yn cynyddu eu risg o fod yn agored i ymddygiad camdriniol
  - Mae ganddynt ddiffyg o ran eu capasiti i wrthsefyll neu osgoi camdriniaeth
  - Gall fod ganddynt anghenion lleferydd, iaith a chyfathrebu sy'n ei gwneud yn anodd dweud wrth eraill beth sy'n digwydd
  - Hwyrach nad oes ganddynt fynediad i rywun y gallant ymddiried ynddynt i ddatgelu eu bod wedi cael eu cam-drin
  - Maent yn arbennig o agored i gael eu bwlio a'u bygwth
  - Mae plant anabl sy'n derbyn gofal nid yn unig yn agored i'r un ffactorau â'r rheiny sy'n bodoli ar gyfer pob plentyn sy'n byw oddi cartref, ond maent yn arbennig o agored i'r posibilrwydd o'u cam-drin oherwydd eu dibyniaeth ychwanegol ar staff preswyl ac ysbyty ar gyfer eu hanghenion gofal corfforol o ddydd i ddydd.

Beth Mae Hyn yn ei Olygu ar Gyfer Ymarfer?

- 3.4 Mae hyn yn cael ei grynhoi isod:
- Mae'n rhaid i weithwyr proffesiynol o bob asiantaeth/disgyblaeth fod yn ymwybodol fod credu nad yw plant anabl yn cael eu cam-drin, neu fod yr hyn y maent yn ei gredu yn lleihau effaith camdriniaeth ar blant anabl, yn gallu arwain at wadu fod rhywun yn cael ei gam-drin neu ei esgeuluso neu fethiant i hysbysu ynghylch hynny. Mae'n hanfodol y dylai plant anabl sydd mewn perygl neu sydd wedi profi camdriniaeth neu esgeulustod gael eu trin â'r un lefel o bryder proffesiynol a roir i blant nad ydynt yn anabl
  - Gall fod angen neilltuo adnoddau ac amser ychwanegol, os yw ymchwiliad i gamdriniaeth posibl neu honedig am fod yn ystyrllon. Mae hwn yn rhagosodiad sylfaenol ac ni ddylid ei anwybyddu ar unrhyw gam yn y broses ddiogelu
  - Mae hyfforddiant sylfaenol a chodi ymwybyddiaeth o dueddiad plant anabl i gael eu cam-drin yn hanfodol ar gyfer y rheiny sy'n gweithio gyda phlant anabl, gan gynnwys staff ategol fel gyrwyr bysiau, cynorthwyywyr gofal, hebryngwyr a

chynorthwyyr personol. Rhaid annog unigolion i hysbysu ynghylch pryderon o ran diogelu ar bob lefel o gysylltiad proffesiynol, ac mae rhannu gwybodaeth fanwl yn ddi-oed yn hanfodol. Ni ddylai'r nam amlwg sydd gan blentyn dynnu oddi wrth asesiadau amlasiantaethol buan o angen, sy'n ystyried yr achosion pryder sylfaenol posibl

- Lle honnir fod trosedd wedi'i chyflawni, mae angen trin ymchwiliad gan yr heddlu mewn modd sensitif ac yn unol â chyfarwyddyd Sicrhau'r Dystiolaeth Orau Mewn Achosion Troseddol
- Mae'n rhaid sicrhau bod rhieni a gofawyr yn ymwybodol (os nad ydynt eisoes) o ba mor agored y mae eu plant i'w cam-drin neu eu hesgeuluso, ond hefyd o'u rôl bosibl yn y broses ddiogelu

Ymwybyddiaeth o Ddangosyddion Camdriniaeth a/neu Esgeulustod Posibl ar Gyfer Plant Anabl

Mae'n rhaid i bob ymarferwr fod yn ymwybodol o ddangosyddion posibl camdriniaeth a/neu esgeulustod ar gyfer plant anabl

3.5 Er y gall weithiau fod yn amlwg ar unwaith fod plentyn nad yw'n anabl wedi dioddef niwed arwyddocaol, nid fel hyn y mae pethau bob amser ac yn aml mae angen ymchwiliadau helaeth. Lle ceir pryderon am blentyn anabl o ran diogelu, mae angen cynyddu ymwybyddiaeth o'r dangosyddion posibl o ran camdriniaeth a/neu esgeulustod, gan fod y sefyllfa'n aml yn fwy cymhleth. Fodd bynnag, mae'n hanfodol, wrth ystyried p'un a yw plentyn anabl wedi cael ei gam-drin a/neu ei esgeuluso, nad yw'r anabledd yn rhwystro neu'n atal ymchwiliad priodol o bryderon o ran amddiffyn plant. Dylid gweithredu yn ôl unrhyw bryderon o'r fath am ddiogelwch a lles plentyn anabl yn yr un modd â hynny ar gyfer plentyn nad yw'n anabl, fel y nodir yn Neddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014 a Gweithdrefnau Amddiffyn Plant Cymru Gyfan 2008

3.6 Wrth ymgymryd ag asesiad (ac ystyried p'un a oes arwydd o niwed arwyddocaol) dylai gweithwyr proffesiynol bob amser ystyried natur anabledd plentyn. Mae'r canlynol yn ddangosyddion posibl o gamdriniaeth neu esgeulustod:

- Gall clais mewn man na fyddai'n achos pryder ar blentyn sy'n gallu cerdded, fel ar y grimog, fod yn bryder yn achos plentyn nad yw'n gallu symud
- Ddim yn cael digon o gymorth i fwydo sy'n arwain at ddiffyg maeth
- Trefniadau gwael ar gyfer defnyddio'r toiled
- Diffyg ysgogiad
- Defnyddio ataliaeth yn ormodol neu heb gyfiawnhad
- Trin rhywun yn gas, camau eithafol i addasu ymddygiad e.e. amddifadu plentyn rhag cael diod, meddyginiaeth, bwyd neu ddillad
- Amharodrwydd i geisio dysgu dull plentyn o gyfathrebu
- Offer nad yw'n ffitio'n dda e.e. caliperau, byrddau cysgu, sblintiau amhriodol; camddefnyddio arian plant
- Gweithdrefnau ymyrrol sy'n ddiangen neu sy'n cael eu cyflawni yn erbyn ewyllys y plentyn

3.7 Gall rhai o'r ymddygiadau uchod fod yn droseddau. Er enghraifft, camddefnyddio meddyginiaeth i reoli ymddygiad, yn dibynnu ar yr amgylchiadau, gellir ystyried hyn yn fath o ymosodiad a'i fod yn torri Deddf Meddyginiaethau 1968 neu'n torri Deddf Safonau Gofal 2000. Yn yr un modd, yn dibynnu ar yr amgylchiadau, gall ataliaeth

amhriodol, sancsiynau, codi cywilydd ar blentyn, bygwth, cam-drin geiriol, cam-drin ariannol neu anwybyddu anghenion oll fod yn droseddau.

O ran plentyn nad yw ond yn medru symud ei freichiau a'i ddwylo ychydig, os nad yw'n cael digon o amser i gael cinio digonol, gallai'r plentyn fod yn llwglyd neu'n sychedig. Gall profi hyn unwaith fod yn niweidiol iawn, ond gallai effaith profiad o'r fath drosodd a throsodd dros gyfnod o ychydig ddyddiau neu wythnosau fod yn sylweddol

Gall tynnu'r batris allan o gadair olwyn drydan, er mwyn cyfyngu ar ryddid er hwylustod staff yn unig, gyfateb i blentyn nad yw'n anabl yn cael ei gloi mewn ystafell neu fod ei goesau'n cael eu clymu

3.8

Gall gweithwyr proffesiynol ei chael yn anoddach priodoli dangosyddion camdriniaeth neu esgeulustod, neu fod yn amharod i weithredu ar bryderon mewn perthynas â phlant anabl, o ganlyniad i nifer o ffactorau, nad ydynt efallai'n ymwybodol eu bod yn gwybod amdanynt. Gallai'r rhain gynnwys:

- Goruniaethu gyda rhieni/gofalwyr plentyn a bod yn amharod i dderbyn fod camdriniaeth neu esgeulustod yn digwydd neu wedi digwydd, neu ystyried y gellir priodoli hynny i'r straen a'r anawsterau o ran gofalu am blentyn anabl
- Diffyg gwybodaeth am effaith anabledd ar y plentyn
- Diffyg gwybodaeth am y plentyn, e.e. ddim yn gwybod am ymddygiad arferol y plentyn
- Ddim yn gallu deall dull y plentyn o gyfathrebu
- Cymysgu ymddygiadau a all fod yn arwydd fod y plentyn yn cael ei gam-drin gyda'r rheiny sy'n gysylltiedig ag anabledd y plentyn
- Gwadu rhywioldeb plentyn
- Gall ymddygiad, gan gynnwys ymddygiad sy'n niweidiol yn rhywiol neu hunan-niweidio, fod yn arwydd o gamdriniaeth
- Bod yn ymwybodol y gall rhai cymhlethdodau iechyd/meddygol ddylanwadu ar y modd y mae symptomau'n amlygu eu hunain neu'n cael eu dehongli. Er enghraifft, mae rhai cyflyrau arbennig yn achosi cleisio annisgwyl neu esgyrn brau, sy'n golygu eu bod yn torri'n amlach

3.9

Dylai pob gweithiwr proffesiynol sy'n gweithio gyda phlant anabl fod yn effro i'r dangosyddion uchod o gamdriniaeth a mynd ati i'w hystyried, lle y bo'n briodol, os oes ganddynt bryderon am les plentyn anabl. Fodd bynnag, maent yn berthnasol yn enwedig i'r rheiny sy'n cynnal ymchwiliadau diogelu a/neu droseddol.

Atal

3.10

Mae Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014 yn creu dyletswydd strategol ac ymarferol mewn perthynas â gwasanaethau ataliol. Ar lefel strategol, mae awdurdodau lleol a Byrddau Iechyd Lleol o dan ddyletswydd i asesu maint yr angen am ystod o wasanaethau ataliol ynghyd â'u lefel (adran 14). Ar y lefel ymarferol, mae'n ofynnol i awdurdodau lleol ddarparu / trefnu ar gyfer darparu gwasanaethau a fydd yn cyfrannu tuag at atal / oedi / lleihau datblygiad anghenion am ofal a chymorth; gan leihau effaith anableddau pobl anabl arnynt eu hunain; sy'n helpu i atal pobl rhag dioddef eu cam-drin neu eu hesgeuluso, ynghyd â galluogi pobl i fyw eu bywydau mor annibyddol â phosibl

Y Cysylltiad Cychwynnol ac Atgyfeirio

- 3.11 Lle bo gan weithiwr proffesiynol bryderon y gall plentyn anabl fod yn cael ei gam-drin neu ei esgeuluso, dylai ddilyn polisi a gweithdrefnau ei asiantaeth ei hun ar gyfer gwneud atgyfeiriad diogelu at Adran Gofal Cymdeithasol Plant. Fodd bynnag, mae o'r pwys mwyaf i rannu pryderon o'r fath ar y cyfle cyntaf, naill ai gyda rheolwr priodol neu gyda'r aelod staff dynodedig â chyfrifoldeb am ddiogelu o fewn yr asiantaeth/darparwr gwasanaeth, fel y gellir gwneud atgyfeiriad yn ddi-oed
- 3.12 Peidiwch â chael eich rhwystro gan bryderon na fydd atgyfeiriad at asiantaeth statudol yn cael ei ystyried o ddifrif, neu fod pryder amhriodol yn cael ei godi am les plentyn. Mae datgelu camdriniaeth yn anodd i unrhyw blentyn. Ar gyfer plentyn anabl, gall fod yn arbennig o anodd, gan efallai nad oes ganddo'r modd o gyfathrebu am ei brofiad(au) o gael ei gam-drin. O ran rhai plant anabl sydd ag anghenion lleferydd, iaith a chyfathrebu, mae rhoi gwybod eu bod wedi bod yn destun camdriniaeth, esgeulustod neu eu trin yn wael yn dibynnu ar y camau gweithredu cadarnhaol yr ymgwymerir â hwy gan weithwyr proffesiynol. Felly, mae o'r pwys mwyaf fod pryderon o'r fath yn cael eu pasio ymlaen i asiantaeth statudol
- 3.13 Fodd bynnag, o ran y rheiny sy'n derbyn cysylltiadau cychwynnol ac atgyfeiriadau ynghylch plentyn anabl, mae pwyntiau ychwanegol y mae angen eu hystyried yn ystod y cyfnod cynnar hwn.

Y rhain yw:

- Gall fod angen adnoddau ychwanegol, yn enwedig lle bo gan blentyn anghenion lleferydd, iaith a chyfathrebu, er mwyn sicrhau y gellir cynnal asesiad priodol.
- Yr arfer orau a argymhellir felly yw y dylai pryderon/atgyfeiriadau diogelu mewn perthynas â phlant anabl gael eu hasesu gan ymarferwyr sy'n brofiadol ac yn gymwys ym maes gwaith amddiffyn plant, gyda mewnbwn ychwanegol gan y gweithwyr proffesiynol hynny a chanddynt wybodaeth ac arbenigedd mewn gweithio gyda phlant anabl.
- Fel yn achos plant nad ydynt yn anabl, nid yw bob amser yn amlwg o'r cyswllt cyntaf â theulu bod mater amddiffyn plant yn cael ei ystyried. Gall gweithwyr proffesiynol, y teulu, y plentyn ac eraill bwysleisio problemau neu anawsterau eraill, ac efallai nad yw'r angen i amddiffyn rhag niwed bob amser yn amlwg. Felly dylai'r ymarferwr sy'n derbyn yr atgyfeiriad fynd ati mewn modd systematig i geisio gwybodaeth am yr anghenion a'r amgylchiadau a nodwyd sydd wedi annog rhywun i gysylltu

Mae'r canlynol yn grynodeb o astudiaeth achos gyfansawdd sy'n dangos rhai o'r rhwystrau ychwanegol i herio proffesiynol llwyddiannus wrth weithio gyda bachgen anabl a oedd wedi profi esgeulustod yn y cartref.

Cynhaliwyd Adolygiad Achos Difrifol ar ôl lletya'r bachgen yn 12 oed, a hwnnw mewn cyflwr o esgeulustod difrifol. Bu nifer fawr o weithwyr proffesiynol mewn cysylltiad â'r teulu ac roeddent yn amrywio o ran eu barn am ei ddiagnosis. Bu'r plentyn yn cael ei addysgu gartref er pan oedd yn wyth oed, ac o ganlyniad, roedd yn dioddef arwahanrwydd cymdeithasol. Rhoddwyd cryn sylw ar drin y bachgen fel plentyn anabl, gan ganolbwyntio ar ei ymddygiad, gydag ychydig iawn o asesu o ran y gofal yr oedd yn ei gael o ddydd i ddydd. Roedd sawl asiantaeth wedi asesu ei fod angen gofal y tu allan i'r cartref, ond cafwyd blwyddyn o oedi cyn i hyn ddigwydd. Yn y diwedd, roedd gweithiwr proffesiynol ym maes iechyd wedi mynnu fod y plentyn yn cael ei leoli mewn gofal maeth.

Ymhlith y pwyntiau dysgu allweddol oedd: peidio â thrin plentyn yn wahanol oherwydd i anabledd; herio pŵer rhieni; yr angen am weithiwr proffesiynol arweiniol; i weithwyr proffesiynol fod yn hyderus i allu herio barnau'r naill a'r llall a'r angen am hyfforddiant i adnabod esgeulustod.

3.14 Fel yn achos atgyfeiriadau diogelu mewn perthynas â phlant nad ydynt yn anabl, lle bynnag y bo modd, mae'n bwysig casglu cymaint o wybodaeth gywir â phosibl, er mwyn deall yn iawn beth yw'r cyd-destun a gallu asesu'r tebygolrwydd o niwed i'r plentyn. Gall fod angen cael asesiad cywir o ddealltwriaeth plentyn a'i alluoedd ieithyddol gan y rhiant, athro a therapydd lleferydd ac iaith, ac yna cael cyngor ynghylch cyfathrebu neu weithio gyda chymorth rhywun sy'n adnabod y plentyn yn dda. Yn ogystal, dylid ystyried y cwestiynau a ganlyn a'u gofyn wrth dderbyn atgyfeiriad ynghylch plentyn anabl:

- Beth yw'r anabledd, yr angen arbennig neu'r nam sy'n effeithio'r plentyn? Gofynnwch am ddisgrifiad o'r anabledd neu'r nam: er enghraifft, 'anabledd dysgu', a allai olygu sawl peth ac nad yw'n dweud llawer wrthyhych am y plentyn neu ei anghenion
- Os nad ydych yn gwybod sut i sillafu gair sy'n disgrifio nam neu gyflwr, gofynnwch sut i'w sillafu. Bydd hyn yn bwysig os oes angen gwneud ymholiadau pellach am sut y gellir disgwyl i'r cyflwr effeithio'r plentyn
- Sut mae'r anabledd neu'r nam yn effeithio'r plentyn o ddydd i ddydd?
- Sut mae'r plentyn yn cyfathrebu? Os dywed rhywun nad yw'r plentyn yn gallu cyfathrebu, gofynnwch y cwestiwn "Sut mae'r plentyn yn dangos ei fod/ei bod eisiau rhywbeth?"
- Sut fydd o/hi'n dangos ei fod/bod yn hapus neu'n anhapus?
- A yw'r anabledd neu'r cyflwr wedi cael asesiad/diagnosis meddygol?

Ymchwilio i Honiadau o Gamdriniaeth sy'n Ymwneud â Phlant Anabl

3.15 Lle bo achos rhesymol i gredu fod plentyn anabl yn dioddef, neu ei fod ef neu hi mewn perygl o ddioddef niwed arwyddocaol:

Diffinnir niwed arwyddocaol fel trin plentyn yn wael neu niweidio'n ddifrifol ei iechyd a'i ddatblygiad (CAPCG 2008)

Plentyn sy'n wynebu risg yw plentyn sy'n cael (neu sy'n wynebu risg o gael) ei gam-drin neu ei esgeuluso neu ddioddef mathau eraill o niwed, ac y mae arno anghenion am ofal a chymorth (p'un a yw'r awdurdod yn diwallu unrhyw rai o'r anghenion hynny ai peidio) (Deddf GCaLI (Cymru) 2014 – Adran 130(4))

Trafodaeth Strategaeth

3.16 Mae plant anabl yn destun yr un gweithdrefnau ar gyfer cychwyn cyfarfodydd strategaeth ag y mae plant nad ydynt yn anabl

Os oes digon o bryder bod plentyn mewn perygl o ddioddef niwed arwyddocaol, dylid trefnu trafodaeth strategaeth cyn gynted â phosib, ac o fewn 24 awr fan bellaf i'r adeg y gwnaed y penderfyniad (CAPCG 2008)

Ymholiadau ac Aseidiadau Adran 47

- 3.17 Y broses asesu yw'r modd y mae ymholiad adran 47 yn cael ei gynnal. Mae Adran 47 o Ddeddf Plant 1989 yn datgan fod gan yr Awdurdod Lleol ddyletswydd i ymchwilio pan fo achos rhesymol i amau fod plentyn yn dioddef, neu'n debygol o ddioddef, niwed arwyddocaol. Bydd yr ymholiad adran 47 yn cynnwys asesiad gwrthrychol o anghenion y plentyn, gan gynnwys y tebygolrwydd o gamdriniaeth neu esgeulustod a'r angen i'w amddiffyn, yn ogystal â gallu'r teulu i ddiwallu'r anghenion hynny.
- 3.18 Wrth ymgymryd ag ymchwiliadau/aseidiadau i honiadau o gamdriniaeth sy'n ymwneud â phlant anabl, mae angen i ymarferwyr roi sylw i'r ystyriaethau a ganlyn:
- Wrth gynnal ymholiadau dan adran 47, y cyfrifoldeb cyntaf, fel yn achos unrhyw ymchwiliad i honiadau o gamdriniaeth a/neu esgeulustod, yw sicrhau bod y plentyn yn ddiogel
  - Lle bo honiadau o gamdriniaeth mewn perthynas â phlentyn anabl, mae'n rhaid ystyried anghenion diogelu unrhyw sibliogiaid sy'n byw yng nghartref y teulu hefyd. Yn achos honiadau o gamdriniaeth lle mai'r plentyn anabl yw'r cyflawnwr honedig, mae'n rhaid trin ymchwiliadau mewn modd arbennig o sensitif. Dylid dangos dyletswydd gofal i'r dioddefwr a'r cyflawnwr honedig.
  - O ran unrhyw ymholiadau sydd wedi'u cynllunio neu eu cyflawni, dylid eu gwneud mewn modd sensitif a gyda dealltwriaeth wybodus o anghenion ac anabledd plentyn anabl. Mae hyn yn cynnwys ystyried materion fel lleoliad y cyfweliad/au; anghenion gofal y plentyn anabl; p'un a oes angen offer neu gyfleusterau ychwanegol; pwy ddylai gynnal y cyfweliad a ph'un a oes angen ymrwymo rhywun a chanddo sgiliau arbenigol o ran y dull cyfathrebu a ffefrir gan y plentyn
  - Fel yn achos pob ymholiad dan adran 47, mae'r angen am gofnodi gwybodaeth mewn modd cywir, manwl a chyfoes yn hanfodol
  - Drwy gydol yr holl drafodaethau (gan gynnwys trafodaethau strategaeth, ymholiadau/aseidiadau dan adran 47, y gynhadledd amddiffyn plant gychwynnol ac unrhyw gynadleddau adolygu amddiffyn plant dilynol), rhaid i bob darparwr gwasanaeth sicrhau eu bod yn cyfathrebu'n glir gyda'r plentyn anabl a'i deulu, a gyda'r naill a'r llall, gan fod tebygolrwydd y bydd mwy o weithwyr proffesiynol yn gysylltiedig â phlentyn anabl nag yn achos plentyn nad yw'n anabl
  - Rhaid rhoi'r flaenoriaeth fwyaf i'r dull cyfathrebu a ffefrir gan y plentyn anabl ar gyfer deall pethau a mynegi ei hun, a lle bo gan blentyn anghenion lleferydd, iaith a chyfathrebu, gan gynnwys y rheiny a chanddynt ddulliau cyfathrebu dieiriau a phlant byddar, bydd angen gwneud trefniadau i sicrhau y gall y plentyn gyfathrebu am unrhyw gamdriniaeth neu esgeulustod y mae'n ei brofi, ynghyd â chyfleu ei farn a'i deimladau
  - Lle bo gan rieni plentyn anabl anabledd eu hunain, rhaid rhoi trefnu hefyd i ddarparu ar gyfer eu hanghenion hwy drwy gydol y broses ymchwilio/asesu
  - Dylid canfod nifer y gofawyr sy'n ymwneud â'r plentyn yn ogystal â lle y darperir y gofal a phryd. Gallai rhwydwaith plentyn anabl o ofalwyr gynnwys gofawyr maeth sy'n rhoi seibiannau byr, cyfeillion gwirfoddol, gwarchodwyr, cynorthwywyr personol, gweithwyr cymorth cymunedol, staff gofal preswyl, ymwelwyr annibynnol a chynorthwywyr cymorth dysgu

- Mae coladu gwybodaeth feddygol ynghylch anghenion iechyd y plentyn yn bwysig gan y gall ddylanwadu ar ganlyniad unrhyw ymholiad/ymchwiliad
- Lle bo angen am archwiliad meddygol, rhaid rhoi ystyriaeth i'r gweithiwr meddygol proffesiynol mwyaf priodol a ddylai ymgymryd â'r archwiliad, ynghyd â'r lleoliad, yr amseriad a gallu'r plentyn i ddeall pwrpas y weithdrefn feddygol
- Lle bydd ymchwiliad gan yr heddlu i honiadau o gam-drin neu esgeuluso plentyn anabl, ni ddylai'r sawl sy'n cynnal ymchwiliadau o'r fath ragdybio gallu'r plentyn i roi tystiolaeth, a dylid ymgymryd â phob ymchwiliad o'r fath yn unol â'r cyfarwyddyd ymarfer Sicrhau'r Dystiolaeth Orau Mewn Achosion Troseddol: Canllawiau ar dystion sy'n agored i niwed neu'n sy'n cael eu bygwth, gan gynnwys plant (Y Swyddfa Gartref, 2000), sy'n cynnwys cyfarwyddyd penodol mewn perthynas â phlant anabl
- Yn dilyn unrhyw ymholiadau dan adran 47, dylid cydnabod yr angen i'r plentyn anabl a'i deulu gael cymorth parhaus. Mae hyn yn arbennig o bwysig lle mae plant anabl wedi datgelu eu bod wedi cael eu cam-drin. Nid yw'r angen am wasanaethau therapiwtig ar gyfer plant anabl, yn dilyn profiadau o'r fath, bob amser yn cael ei adnabod. Gellir mynegi emosiynau mewn dulliau eraill, er enghraifft drwy hunan-niweidio neu ymddygiad heriol
- Yn ogystal, dylid ystyried anghenion pobl anabl sydd wedi cael eu cam-drin fel plant, o ran gallu cael mynediad i wasanaethau therapiwtig

Cynhadledd Gychwynnol Amddiffyn Plant, Cwblhau'r Asesiad, y Cynllun Amddiffyn Plant a Chynadleddau Adolygu Amddiffyn Plant

- 3.19 Mae *Gweithdrefnau Amddiffyn Plant Cymru Gyfan 2008* yn nodi'n glir y gweithdrefnau sydd i'w dilyn, a dylid glynu wrthynt lle bo plentyn anabl yn destun pryderon o ran amddiffyn plant

Plant Mewn Gofal Preswyl ac Ysgolion Preswyl

- 3.20 Mae plant sy'n byw oddi cartref yn arbennig o agored i niwed, gan y gall fod llai o gysylltiad teuluol oherwydd y pellter, neu fod cymorth gan y teulu'n wan oherwydd chwalfa deuluol. Yn ogystal, mae plant yn agored i gryn nifer o ofalwyr yn y lleoliadau hyn, sydd unwaith eto'n cynyddu'r risg o gamdriniaeth.

O ran gofal preswyl ac ysgolion yn ardal Gogledd Cymru, mae'n rhaid i bob sefydliad gael y canlynol yn eu lle:

- Polisi diogelu ac amddiffyn plant clir sy'n amlygu pa mor agored i niwed y mae plant anabl;
- Cyfarwyddyd clir ar y defnydd o feddyginiaeth, ynghyd â bwyta ac yfed, gofal personol;
- Cyfarwyddyd clir ar ymyrraeth gorfforol gyfyngol (ataliaeth), sy'n diffinio'r hyn sy'n dderbyniol ac nad yw'n dderbyniol;
- Asesiadau risg sy'n amlinellu'n glir sut y bydd anghenion y plentyn o ran gofal, goruchwyliaeth a diogelwch yn cael eu diwallu, a pha ddulliau ataliaeth a rheoli y gellir eu caniatáu;
- Mae'r holl staff wedi derbyn hyfforddiant ar Ddiogelu Plant Anabl;
- Mae gweithdrefn glir yn ei lle ynghylch honiadau yn erbyn staff sydd wedi'i chynnwys yng Ngweithdrefnau Amddiffyn Plant Cymru Gyfan ac yng Nghyfarwyddyd Llywodraeth Cymru, Cadw Dysgwyr yn Ddiogel

Honiadau o Gamdriniaeth gan Weithiwr neu Wirfoddolwr yn Erbyn Plentyn Anabl

- 3.21 Yn achos honiadau sy'n cael eu gwneud yn erbyn gweithiwr neu wirfoddolwr sy'n ymwneud â phlentyn anabl, mae angen rhoi polisïau a gweithdrefnau'r asiantaeth neu Weithdrefnau Amddiffyn Plant Cymru Gyfan 2008 (Rhan 4) ar waith, yn unol â gweithdrefnau disgyblu, lle bo'n briodol

Pobl Ifanc Anabl sy'n Cael eu Cyhuddo o Gamdriniaeth

- 3.21 Mae astudiaethau o droseddwyd rhyw sy'n iau na 18 oed wedi canfod bod rhwng traean ohonynt a'u hanner yn blant a phobl ifanc sydd ag anableddau dysgu. Yn ogystal, mae'r grŵp hwn yn cael ei orgynrychioli ymhlith y rheiny sy'n cael triniaeth ar gyfer ymddygiad rhywiol niweidiol. Nid yw'r rheswm am hyn yn glir, ond un ffactor perthnasol yw bod llawer o'r cyflawnwyr ifanc wedi cael eu cam-drin eu hunain – ac mae plant a phobl ifanc sydd ag anableddau dysgu yn arbennig o agored i'w cam-drin. Mae ymyriadau llwyddiannus gyda chamdrinwyr ifanc yn gofyn am driniaeth arbenigol, ac mae'n bwysig nad yw pobl ifanc anabl yn cael eu gwrthod rhag cael mynediad i driniaeth o'r fath. Bydd asesiadau amlasiantaethol a chydweithio'n arbennig o bwysig ar gyfer y grŵp hwn o bobl ifanc

3.22 Opsiynau Cyfreithiol o Ran Colli Rhyddid a Phlant neu Bobl Ifanc

Mae'r tabl isod yn nodi'r amgylchiadau lle gallwch ddefnyddio'r opsiynau cyfreithiol a ganlyn mewn achosion lle gall plentyn golli ei ryddid.

Oed y plentyn neu'r unigolyn ifanc	Cydsyniad unigolyn â chyfrifoldeb rhiant	Y Llys Gwarchod	Deddf Plant 1989, adran 25 gorchymyn diogel	Trefniadau Diogelu Rhag Colli Rhyddid (DoLS)	Deddf Iechyd Meddwl 1983	Yr Uchel Lys (awdurdodaeth ymlynol)
15 neu iau	Gellir – ond gweler y nodiadau isod	Na ellir	Gellir – ond gweler y nodiadau isod	Na ellir	Gellir – ond mae angen i'r plentyn gyflawni'r meini prawf ar gyfer y Ddeddf IM a rhaid awdurdodi'r lleoliad i dderbyn cadwadau o dan y Ddeddf IM.	Gellir. Mae hwn yn opsiwn wrth gefn pan nad oes rhai eraill ar gael.
16-17	Na ellir	Gellir – mewn unrhyw leoliad os	Na ellir.	Na ellir.	Gellir – ond mae angen i'r plentyn gyflawni'r	Gellir. Mae hwn yn opsiwn wrth gefn pan nad

		oes gan yr unigolyn ddiffyg capasiti			meini prawf ar gyfer y Ddeddf IM a rhaid awdurdodi'r lleoliad i dderbyn cadwadau o dan y Ddeddf IM.	oes rhai eraill ar gael.
18 a throsodd	Na ellir.	Gellir – mewn unrhyw leoliad (nad yw'n dod o dan DoLS) os oes gan yr unigolyn ddiffyg capasiti.	Na ellir.	Gellir – ond ddim ond os yw'r unigolyn yn byw mewn cartref gofal neu ysbyty a bod ganddo/ ganddi ddiffyg capasiti.	Gellir – ond mae angen i'r unigolyn gyflawni'r meini prawf ar gyfer y Ddeddf IM a rhaid awdurdodi'r lleoliad i dderbyn cadwadau o dan y Ddeddf IM.	Gellir. Mae hwn yn opsiwn wrth gefn pan nad oes rhai eraill ar gael.

Nodiadau ar y tabl:

Cydsyniad rhieni - os nad yw plentyn iau na 16 o dan Orchymyn Gofal ffurfiol, mewn rhai achosion, gall Awdurdod Lleol ddiwynnu ar gydsyniad rhieni os rhoddir hwnnw wrth arfer cyfrifoldeb rhieni'n briodol. Yn dechnegol, o fewn y gyfraith, byddai caniatâd o'r fath yn golygu nad yw trefniadau gofal cyfyngol yn achosi colli rhyddid at ddibenion erthygl 5 o'r Confensiwn Ewropeaidd ar Hawliau Dynol. Os yw plentyn o dan 16 sy'n cael ei letya yn destun gorchymyn gofal dros dro neu orchymyn gofal, mae'n dra annhebygol y gallai rhiant gydsynio, ac yn yr amgylchiadau hynny, ni all awdurdod lleol ganiatáu i rywun golli rhyddid felly mae angen i'r llys awdurdodi hynny (*A Local Authority v D and others [2015] EWHC 3125 (Fam)*). Nid yw gorchymyn diogel o dan adran 25 o Ddeddf Plant 1989, a ategir gan yr angen i atal niwed arwyddocaol, ond yn berthnasol i blant sy'n derbyn gofal (o dan orchymyn gofal neu wedi'u lletya'n wirfoddol o dan adran 76 o Ddeddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant 2014) a lle mai pwrpas y llety yw peri i'r unigolyn golli rhyddid. Pe bai'r plentyn yn cael ei letya mewn cartref plant (cartref plant cofrestredig, cartref cymunedol, neu gartref gwirfoddol), byddai ar y cartref angen cymeradwyaeth Llywodraeth Cymru ar gyfer defnydd o'r fath. Yn ogystal, mae angen cymeradwyaeth gan Lywodraeth Cymru ar gyfer plentyn o dan 13 oed.

4. Ymchwil a Thystiolaeth Ystadegol ar Ddiogelu Plant a Phobl Ifanc Anabl

Pa Mor Gyffredin yw Cam-drin Plant Anabl?

- 4.1 Mae tystiolaeth ymchwil yn awgrymu bod plant anabl yn fwy agored i'w cam-drin na phlant nad ydynt yn anabl. Roedd astudiaeth fawr yn America, a oedd wedi archwilio cofnodion dros 40,000 o blant, wedi canfod fod plant anabl yn 3.4 gwaith mwy tebygol o gael eu cam-drin neu eu hesgeuluso na phlant nad ydynt yn anabl. Roedd plant

anabl yn 3.8 gwaith yn fwy tebygol o gael eu hesgeuluso. Roeddynt yn 3.8 gwaith yn fwy tebygol o gael eu cam-drin yn gorfforol, yn 3.1 gwaith yn fwy tebygol o gael eu cam-drin yn rhywiol ac yn 3.9 gwaith mwy tebygol o gael eu cam-drin yn emosïynol. Yn gyffredinol, daeth yr astudiaeth i'r casgliad bod 31% o blant anabl wedi cael eu cam-drin, o gymharu â chyfradd achosion o 9% ymhlith y boblogaeth o blant nad ydynt yn anabl.

- 4.2 Yn ogystal, mae astudiaethau ar raddfa lai yn yr UD wedi adrodd ynghylch lefelau sylweddol o gamdriniaeth ymhlith plant byddar¹ ynghyd â phlant ag Awtistiaeth a Syndrom Asperger
- 4.3 Mae ymchwil yn y DU yn gyfyngedig ond mae nifer o astudiaethau wedi dangos lefelau tebyg o gamdriniaeth ac esgeulustod â hynny a gafwyd yn y DU². Cafwyd lefelau uwch o gamarfer yn achos pobl ifanc anabl o gymharu â'u cyfoedion nad ydynt yn anabl mewn astudiaeth o 3000 o bobl ifanc 18 –24 oed
- 4.4 O ran cam-drin rhywiol gan bobl yr oedd y plentyn yn eu hadnabod ond nad oeddent yn aelodau teulu, roedd 22% o bobl ifanc anabl yn adrodd eu bod yn profi camdriniaeth rywiol o gymharu â 15% o'r sampl yn ei gyfanrwydd
- 4.5 Ceir diffyg helaeth o ran data lleol a chenedlaethol ar blant anabl sy'n destun gweithdrefnau diogelu plant. Roedd Cooke a Standen wedi cynnal arolwg o awdurdodau lleol ledled y DU ac wedi canfod mai ddim ond traean o awdurdodau oedd â chanllawiau penodol ar gyfer diogelu plant anabl, a dim ond 50% oedd yn cofnodi p'un a oedd gan blentyn a oedd yn cael ei gam-drin anabledd. Er, yn ôl y sôn, bod 50% o awdurdodau'n casglu'r data hwn, dim ond deg a oedd yn gallu darparu ffigurau ar nifer yr achosion o blant anabl a oedd yn cael eu cam-drin. Roedd yr ymarfer yn amrywiol iawn. Roedd dadansoddiad manwl o un awdurdod (Morris, 1999)³ wedi canfod, er nad oedd plant anabl ond yn cyfrif am 2% o'r boblogaeth leol o blant, roeddynt yn cyfrif am 10% o'r plant ar y Gofrestr Amddiffyn Plant. Yn ogystal, ceir ychydig iawn o ddata ynghylch nodweddion plant a fu'n destun adolygiadau achosion difrifol. Roedd Brandon *et al* (2009) wedi canfod bod 14 o blant (8%) o'u sampl llawn o 189 o blant a fu'n destun adolygiad achos difrifol, yn anabl cyn y digwyddiad a oedd yn arwain at yr adolygiad achos difrifol. Mae'r ffigur hwn ychydig yn uwch na'r ffigur o 8 plentyn (5%) yn yr astudiaeth flaenorol o 161 o blant (Brandon *et al* 2008)
- 4.6 O'r 14 o blant yn astudiaeth 2009, roedd y rheiny y nodwyd fod ganddynt anabledd cyn y digwyddiad yn amrywio o ran oedran o 2 fis i 17 mlwydd oed. Roedd gan nifer fechan o deuluoedd fwy nag un plentyn ag anabledd neu anghenion iechyd cymhleth ac roedd trafferthion eu teuluoedd wrth geisio ymdopi ag anghenion cymhleth y plant yn amlwg. Roedd gan blentyn un ar ddeg oed, a oedd wedi marw tra oedd mewn gofal maeth, anabledau difrifol ac anghenion iechyd cymhleth, ynghyd ag anafiadau anesboniadwy hefyd. Un enghraifft o'r nifer fechan o achosion lle'r oedd rhiant wedi lladd ei hun a'i blentyn, oedd y fam a oedd wedi achosi ei marwolaeth ei hun a'i mab anabl, ac roedd un o'r achosion o hunanladdiad ymhlith rhai yn eu harddegau yn cynnwys merch ifanc a chanddi syndrom Asperger. Roedd dyn ifanc arall a chanddo anhwylder sbectrwm awtistig ac anabledau dysgu wedi cyflawni niwed i blentyn ⁴
- 4.7 Gall diogelu plant anabl ymwneud â nifer fawr o weithwyr proffesiynol, roedd adolygiad achos difrifol yn 2014 wedi amlygu nifer y gweithwyr proffesiynol a all fod yn gysylltiedig, ynghyd â'r pwysau y gall hyn ei gael ar y teulu. Awgrymir y dylai gweithiwr

proffesiynol arweiniol fod yn gysylltiedig o dan yr amgylchiadau hyn, ac mae'n bwysig cofio y dylai asiantaeth neu ymarferwr arweiniol gydlynw'r ddynnameg gymhleth a heriol o fewn teuluoedd
<http://www.kingstonandrichmondscb.org.uk/about-kingston-lscb/learning-improvement-case-reviews-41.php>

Pam Fod Plant Anabl yn Fwy Agored i Gamdriniaeth?

- 4.8 Gall agweddau a rhagdybiaethau o fewn cymdeithas ac ymhlith y rheiny sy'n gweithio gyda phlant arwain at farn nad yw camdriniaeth y digwydd i blant anabl, ac mae hyn yn ei dro'n tansellio diogelu plant anabl ar bob lefel. Roedd ymchwil gan Kennedy (1992)⁶ wedi canfod y gred fod plant anabl yn llai tebygol o gael eu niweidio gan gamdriniaeth na phlant eraill. Gall peidio â chydabod a hyrwyddo hawliau dynol plant anabl arwain at ystyried fod arferion camdriniol yn dderbyniol. Er enghraifft, byddai clymu neu gloi plentyn mewn ystafell yn cael ei gydnabod fel gweithred gamdriniol yn achos plentyn nad yw'n anabl, ond gellid ystyried hyn i fod yn dderbyniol ar gyfer plentyn anabl.

Gall Agweddau a Rhagdybiaethau Negyddol Arwain at Wahaniaethu Sefydliadol

- 4.9 Mae agweddau ynghylch anabledd yn ffactor cyfrannol yn y diffyg hysbysu ynghylch cam-drin plant anabl. Mae amcangyfrifon yn awgrymu mai dim ond un mewn deg ar hugain achos o gam-drin pobl anabl yn rhywiol sy'n cael ei adrodd, o gymharu ag un mewn pump ymhlith y boblogaeth nad yw'n anabl, ac roedd astudiaeth yn Norwy o blant a oedd yn cael eu harchwilio mewn ysbytai pediatriig am arwyddion o gam-drin rhywiol posibl wedi dod i gasgliadau tebyg ⁷

Yn ystod gwyliau i ffwrdd o ysgol arbennig breswyl, dychwelodd plentyn adref a rhannodd wely gyda lojar gwrywaidd. Roedd yn dangos newidiadau arwyddocaol o ran ei ymddygiad ar ôl dychwelyd i'r ysgol ac roedd ganddo gleisiau. Eglurodd y fam fod arnynt angen y lojar am ei gyfraniad ariannol, ac mai ei mab oedd wedi achosi ei anafiadau ei hun yn ystod ffitiau epileptig. Nid oedd staff yr ysgol yn ystyried y gallai'r bachgen fod mewn perygl o gamdriniaeth rywiol ac ni wnaethant unrhyw atgyfeiriad o gwbl. Mynegodd nyrs yr ysgol bryder o ran bod 'rhannu gwely' â'r lojar yn 'amhriodol', ond nad oedd yn teimlo y gallai wneud unrhyw beth arall gan na fyddai modd i'r bachgen fynd adref fel arall. (Ffynhonnell: Y Gweithgor Cenedlaethol ar Amddiffyn Plant ac Anabledd. It doesn't happen to disabled children. NSPCC 2003)

- 4.10 Cafwyd bod amharodrwydd i herio gofalwyr, ynghyd ag ymdeimlad o empathi ymhlith ymarferwyr gyda rhieni a rhieni maeth y teimlir eu bod o dan straen sylweddol. Mae Precey a Smith⁸ wedi ystyried y mater cynhennus o rieni'n ffugio neu'n ysgogi salwch mewn plant anabl a'r rheiny sydd ag anghenion iechyd cymhleth. Mae'n hysbys i rieni fynd ati i orliwio effeithiau nam eu plentyn yn fwriadol drwy roi disgrifiad ffug o'i symptomau, ceisio triniaeth ddiangen neu ddefnyddio meddyginiaeth mewn modd amhriodol⁹

Gofynnwyd i eiriolwr chwarae rhan gan ysgol leol a oedd yn poeni fod teulu plentyn yn rhoi gormod o feddyginiaeth iddo. Mae'r ysgol wedi sylwi fod y rhieni'n cael anhawster o ran rheoli ymddygiad y bachgen, ac yn enwedig ar ddechrau bob wythnos, cawsant fod y bachgen yn gysglyd iawn ac nad oedd yn gallu deall yr hyn sydd o'i gwmpas. Adroddwyd hyn i'r gweithiwr cymdeithasol nad oedd yn barod i godi'r mater gyda'r teulu gan ddweud fod ganddynt ddigon i ymdopi ag ef fel yr oedd pethau. Yn y diwedd, llwyddodd yr eiriolwr i helpu'r rhieni i weld effaith rhoi gormod o feddyginiaeth a cheisiodd gyngor i'r rhieni ynghylch rheoli ymddygiad eu mab (Ffynhonnell: Cymdeithas y Plant)

- 4.11 Dibyniaeth ar rwydwaith eang o ofalwyr ac oedolion eraill yw profiad dydd i ddydd rhai plant anabl, er mwyn diwallu eu hanghenion meddygol a gofal personol fel ymolchi a defnyddio'r tolled. Mae'r nifer fawr o oedolion sy'n gysylltiedig, ynghyd â natur yr anghenion gofal, yn cynyddu'r risg o fod yn agored i ymddygiad camdriniol ac yn ei gwneud yn anoddach gosod a chynnal ffiniau corfforol.

Mae'n rhaid i ymholiadau amddiffyn plant a chynllunio ar gyfer gofal a chymorth ystyried y gall plentyn anabl fod yn ddibynnol ar gamdriniwr am ofal personol a/neu am gymorth i gyfathrebu. Gallant fod yn llai abl i ddweud wrth rywun beth sy'n digwydd oherwydd y ddibyniaeth hon. (Ffynhonnell: Y Gweithgor Cenedlaethol ar Amddiffyn Plant ac Anabledd. It doesn't happen to disabled children NSPCC 2003)

- 4.12 Mae rhwystrau i gyfathrebu yn golygu bod llawer o blant anabl, gan gynnwys plant byddar, yn cael anawsterau o ran rhoi gwybod am bethau sy'n eu poeni, yn eu pryderu neu ynghylch camdriniaeth. Nid oes gan rai plant anabl fynediad i'r iaith briodol i allu datgelu camdriniaeth; bydd rhai'n methu â chael mynediad i dulliau cyfathrebu a/neu bobl sy'n deall eu dull o gyfathrebu. Hyd yn oed os gall plentyn ganfod yr hyder a'r modd o roi gwybod am gamdriniaeth, bydd llawer o'r dulliau sydd ar gael i blant sy'n cael eu cam-drin, fel llinellau cymorth dros y ffôn a chwmsela yn yr ysgol, yn anhygyrch i lawer o blant anabl. Mae plant sy'n defnyddio dulliau amgen o gyfathrebu, ac sydd ag ychydig iawn o bobl y gallant ddweud pethau wrthynt, yn arbennig o agored i niwed, gan efallai mai'r un bobl sy'n eu cam-drin. Yn aml, ceir diffyg mynediad at hwyluswyr annibynnol neu bobl sy'n gyfarwydd â dull cyfathrebu plentyn.
- 4.13 Gall diffyg cyfranogi a dewis o ran gwneud penderfyniadau amddifadu plant o'u pwerau a'u gwneud yn fwy agored i niwed, fel y gall methiant i holi plant anabl am eu profiadau a gwrando arnynt. Gall plant anabl fod wedi dysgu, drwy'r modd y gofali'r amdanynt a'u profiadau ehangach, i gydymffurfio ac i beidio â chwyno. Roedd Morris¹⁰ wedi canfod nad oedd preifatrwydd plant anabl yn cael ei barchu ac nad oedd ychwaith unrhyw anogaeth i wneud dewisiadau drostynt eu hunain, a oedd yn ei dro'n taseilio eu cyfleoedd i ddatblygu hyder a hunan-barch.
- 4.14 Gall ffactorau a gysylltir â namau arwain at fod yn fwy agored i gamdriniaeth. O ran ymddygiadau sy'n arwyddion o gamdriniaeth, fel hunan-niweidio ac ymddygiadau ailadroddus, gellir eu camddehongli fel rhan o nam neu gyflwr iechyd plentyn.¹¹ Mae'n hollbwysig fod gweithwyr proffesiynol yn cael hyfforddiant digonol a'u bod yn effro i adnabod arwyddion o gamdriniaeth posibl neu newidiadau mewn plant, a all fod yn arwydd fod rhywbeth o'i le, ac i ddeall ymddygiadau arbennig sy'n gysylltiedig â namau. Gweler Adran 2 am ragor o wybodaeth am ddangosyddion posibl camdriniaeth ac esgeulustod.

Roedd mastyrbio parhaus bachgen saith oed yn cael ei 'egluo' gan ei awtistiaeth, ac i ddechrau, roedd ei ymdrechion i gyffwrdd oedolion mewn modd rhywiol yn cael eu priodoli i'w ddriswch ynghylch ffiniau. Nifer o flynyddoedd ar ôl hynny, dyfarnwyd fod ei dad yn euog o ymosod yn rhywiol ar bob un o'r tri phlentyn yn y teulu. (Ffynhonnell: Triangle)

- 4.15 Mae arwahanrwydd o blant ac oedolion eraill yn golygu bod llawer o blant anabl yn cael anhawster dweud wrth eraill am eu profiadau, gan ei gwneud yn haws parhau i guddio camdriniaeth ac esgeulustod. Gall cael ychydig iawn o gysylltiadau y tu allan i'r cartref, ynghyd â gwasanaethau cymorth annigonol sy'n cael eu cydlynu'n wael ar gyfer plant anabl a'u teuluoedd, gynyddu'r arwahanrwydd. Mae'r Gweithgor

Cenedlaethol ar Amddiffyn Plant ac Anabledd yn nodi efallai nad yw plant anabl (ac eraill sy'n agos atynt) yn cyfathrebu ynghylch camdriniaeth oherwydd yr ofn y byddant yn colli'r gwasanaethau y maent yn ddibynnol arnynt (NSPCC, 2003¹⁹)

Ymwelwyd â merch ddwy ar bymtheg oed ar wahanol adegau o'r diwrnod ac ar wahanol ddiwrnodau o'r wythnos gan ei heiriolwr. Ar bob achlysur, cafwyd y ferch mewn ystafell ddydd heb fawr o bethau ynndi, yn eistedd ar ei phen ei hun gyda thwmpath o frics Lego ar hambwrdd o'i blaen. Pan heriwyd y staff ynghylch hyn, dangosodd y staff amserlen weithgareddau i'r eiriolwr. Fodd bynnag, ni welwyd unrhyw dystiolaeth fod unrhyw weithgareddau eraill yn digwydd, nid oedd gan y ferch ifanc unrhyw ddewis ac nid oedd yn gallu disgrifio unrhyw bethau eraill yr oedd wedi'u gwneud, lleoedd yr oedd wedi ymweld â hwy na phobl a oedd wedi ymweld â hi. (Ffynhonnell: Cymdeithas y Plant)

- 4.16 Mae llawer o blant anabl o grwpiau du a lleiafrifoedd ethnig a phlant sy'n ffoaduriaid ac yn ceisio lloches yn wynebu gwahaniaethu deublyg. Gallant brofi anawsterau a heriau ychwanegol o ran cael mynediad i wasanaethau a'u derbyn, ac yn aml nid yw'r rheiny y maent yn eu derbyn yn sensitif i'w diwylliant a'u hiaith neu'n berthnasol i'w hanghenion. Mae Robert a Harris¹³ yn tynnu sylw at y risg i blant o deuluoedd sy'n ffoaduriaid ac yn ceisio lloches o ran eu bod yn dioddef arwahanrwydd difrifol a'u bod yn cuddio eu nam o ganlyniad i ofn bod yn wahanol, neu y bydd hynny'n yn cael effaith niweidiol ar eu statws fel mewnfudwyr. Mae plant a phobl ifanc anabl yn arbennig o agored i briodasau dan orfod oherwydd eu bod yn aml yn ddibynnol ar eu teuluoedd am ofal, efallai fod ganddynt anawsterau cyfathrebu, a gall fod ganddynt lai o gyfleoedd i ddweud wrth rywun y tu allan i'r teulu am yr hyn sy'n digwydd iddynt. Hwyrach fod rhieni eisiau dod o hyd i ofalwr ar gyfer eu plentyn yn y dyfodol, neu eu bod o dan bwysau i ddilyn arferion diwylliannol. Nid oes gan rai pobl ifanc anabl y capasiti i gydsynio i briodi. Efallai na fydd rhai'n gallu cydsynio i gyflawni'r briodas - mae cyfathrach rywiol heb gydsyniad yn drais rhywiol.

Ganwyd Nina'n ddall, a phan roedd yn 16 oed roedd hi'n dal i ddioddef anymataliaeth ac nid oedd ganddi unrhyw deimlad yn ei bysedd na'i thraed. Bryd hynny, roedd yn mynychu ysgol leol gyda chymorth gan gynorthwyydd dosbarth a oedd yn rhoi cymorth i blant a chanddynt nam ar y golwg. Yn ystod sesiwn un-i-un, datgelodd Nina i'r cymhorthydd ei bod yn mynd i Bacistan i gael ei gorfodi i briodi. Eglurodd nad oedd eisiau mynd na phriodi, a gofynnodd am help. Trefnodd y cynorthwyydd i'r heddlu lleol gyfarfod Nina ar ei ffordd adref. Unwaith eto, dywedodd nad oedd eisiau priodi a'i bod eisiau cymorth. Trefnodd y swyddog heddlu iddi gael mynd i lety ar gyfer pobl ifanc a chanddynt anableddau. Arhosodd Nina yng ngofal yr awdurdod lleol am sawl mis, a dechreuodd gael cysylltiad gyda'i theulu unwaith eto. Yn y diwedd, fe'i perswadiwyd i ddychwelyd adref ac, er gwaethaf ei phrotestiadau blaenorol, cytunodd i fynd gyda hwy i Bacistan. Hysbyswyd yr heddlu'n ddiweddarach ei bod wedi marw o ganlyniad i "wenwyn bwyd" ac fe'i claddwyd ym Mhacistan. (Ffynhonnell: The Forced Marriage Unit)

Lleolwyd bachgen tair ar ddeg oed a oedd yn siarad Arabeg, yr oedd ei rieni o Somalia, mewn ysgol arbennig breswyl. Pan ymwelodd eiriolwr ag ef am y tro cyntaf, daeth yn amlwg nad oedd yn cael unrhyw gyfle i arfer ei grefydd Fwslimaidd ac ni wnaed unrhyw ymdrech i ddiwallu ei anghenion dietegol diwylliannol. Roedd ei ymdeimlad o arwahanrwydd oddi wrth ei deulu a'i ddiwylliant yn ddwys. Fe aeth ei eiriolwr ati ar unwaith i atgyfeirio'r bachgen i gael ymwelydd annibynnol a oedd yn siarad Arabeg. (Ffynhonnell: Cymdeithas y Plant)

- 4.17 Mae treulio cyfnodau hirach o amser oddi cartref, yn enwedig mewn lleoliadau preswyl, yn ffactor risg ar gyfer camdriniaeth, a nododd Utting¹⁴ fod y risg hwn yn cael ei ddwysau yn achos plant anabl. Mae ymchwilyr¹⁵ wedi archwilio'r modd y mae plant anabl yn agored i niwed mewn gofal preswyl, gan gysylltu hyn â nodweddion bywyd sefydliadol, problemau o ran rheolaeth a staffio, a gwahanu plant o'u rhieni a rhai eraill y maent yn ymddiried ynddynt ac sy'n gallu deall eu dulliau o gyfathrebu. Mae lles plant anabl mewn ysgolion preswyl (yn enwedig y rheiny sy'n cael darpariaeth am 52 wythnos) ac mewn unedau iechyd wedi cael ei gwestiynu o ystyried yr amrywiaeth eang mewn arferion o ran hysbysu'r awdurdod lleol cyfrifol am leoliad y plentyn.

Ar ymweliad â bachgen anabl yn ei arddegau a oedd mewn gofal preswyl, gofynnodd eiriolwr am gael mynd â'r dyn ifanc allan i barc lleol. Dywedwyd wrtho y byddai rhaid i ddau aelod o'r staff gofal fynd gydag ef. Cafodd y dyn ifanc ei strapio wrth ei ddwy fraich i'r aelodau staff, y syniad oedd y byddai'r dyn ifanc yn ceisio rhedeg i ffwrdd. O ymchwiliadau pellach gan yr eiriolwr, daeth yn hysbys bod yr arfer hwn wedi parhau am flynyddoedd lawer heb ei adolygu. Fe aeth yr eiriolwr ati i herio'r dull hwn, ac ar ôl cryn ddyfalbarhad, caniatwyd i'r dyn ifanc gael ymweld â'r parc gyda'i eiriolwr heb gael ei strapio i unrhyw un. (Ffynhonnell: Cymdeithas y Plant)

- 4.18 Gall arferion o fewn y System Cyfiawnder Ieuenctid greu rhwystrau yn ystod ymchwiliadau amddiffyn plant mewn perthynas â phlant anabl. Yn y gorffennol, prin iawn y byddai tystiolaeth gan blant anabl yn cael ei chyflwyno mewn llys oherwydd bod y rheiny sy'n ymwneud ag ymchwilio i honiadau'n aml yn tybio na fyddai plant anabl yn gallu rhoi tystiolaeth gredadwy mewn achos troseddol. Fodd bynnag, mae ymchwil yn dangos yn glir y gall plant sydd ag anableddau dysgu ddarparu gwybodaeth sy'n berthnasol yn fforensig, os defnyddir dulliau priodol.

Roedd rhiant maeth bachgen tair ar ddeg oed a chanddo anhwylder sbectrwm awtistig, yn ystod ymweliad adref o ysgol breswyl, wedi sylwi ar gleisiau ar ei gorff a llygad ddu, ac ar achlysur arall, ei fod wedi torri asgwrn yn ei law. Nid oedd gan yr ysgol unrhyw gofnod o unrhyw anafiadau ac ni ddarparwyd eglurhad ynghylch sut yr oedd wedi eu cael. Roedd ei riant maeth yn credu y gallai fod wedi dangos sut yr oedd wedi cael ei anafu. Fodd bynnag, gan nad oedd modd i'r plentyn gyfathrebu ar lafar, ni chymerwyd datganiad tyst. (Ffynhonnell: Y Gweithgor Cenedlaethol ar Amddiffyn Plant ac Anabledd. It doesn't happen to disabled children. NSPCC, 2003)

Cafodd bachgen pymtheg oed mewn lleoliad preswyl ei daro gan aelod staff a datgelodd hyn i aelod staff arall. Cysylltwyd â'r Awdurdod Lleol, yr heddlu ac eiriolwr y bachgen, ac fe gafodd yr aelod staff dan sylw ei symud o'i swydd yn ystod cynnal yr ymchwiliad. Roedd yr eiriolwr a'r staff yn y cartref wedi rhoi gwybod i'r Heddlu am ddull cyfathrebu'r dyn ifanc a'r angen i baratoi ymlaen llaw. Gofynnwyd i'r eiriolwr fynd gyda'r dyn ifanc i'r cyfweliad. Daeth yn amlwg ar unwaith nad oedd unrhyw waith paratoi wedi'i wneud, ac ni chynhaliwyd y cyfweliad mewn modd a oedd yn canolbwyntio ar y plentyn. O ganlyniad, nid oedd modd i'r Heddlu gael adroddiad llawn am y digwyddiad gan yr unigolyn ifanc. Rhoddodd yr eiriolwr adborth i'r Heddlu am y modd amhriodol y cynhaliwyd y cyfweliad. Yn y diwedd, nid aethpwyd â'r achos ymhellach. (Ffynhonnell: Cymdeithas y Plant)

- 4.19 Mae rhaglenni diogelwch personol cyfyngedig ynghyd ag addysg bersonol, gymdeithasol ac addysg ryw ar gyfer pobl ifanc anabl, yn golygu eu bod yn llai ymwybodol o ymddygiad camdriniol ac yn llai abl i gyfathrebu ynghylch camdriniaeth. Adroddodd Oosterhoon a Kendrick¹⁶ ynghylch yr heriau ar gyfer staff dysgu o ran

addysgu am gysyniadau haniaethol, addysg ryw a chamdriniaeth. Mae peth ymdrechion i godi ymwybyddiaeth ynghyd â deunyddiau yng nghyswllt cadw plant yn ddiogel wedi'u hadeiladu ar ragdybiaethau am alluoedd plentyn, fel 'Dweud na, rhedeg a dweud', a gall hyn fod yn wrthgynhyrchiol yn achos plant anabl. Mae dibyniaeth rhai plant ar eraill am ofal personol yn gofyn am gael teilwra'r addysg i ddiwallu anghenion y plentyn, gan ganolbwyntio er enghraifft ar fathau priodol ac amhriodol o gyffwrdd

- 4.20 Canfuwyd lefelau uwch o fwlio plant anabl mewn nifer o astudiaethau diweddar, ac mewn rhai achosion, gellir ystyried difrifoldeb y bwlio neu aflonyddu plant anabl fel math o ymosod neu gamdriniaeth. Gall y profiad neu ragweld cael ei fwlio lywio ymdeimlad unigolyn ifanc o'i hunan a pherthnasau cymdeithasol, a gall gael effaith andwyol a niweidiol ar ei hunan-barch, ei iechyd meddwl, sgiliau cymdeithasol a chynnydd yn yr ysgol. O ran rhai plant anabl, gall bwlio fod yn bwysau llechwraidd a di-baid a all gymryd trosodd eu bywydau, gan eu gadael yn teimlo'n isel ac yn dawedog. Ynndo'i hun, gall y diffyg hunan-barch o ganlyniad i fwlio wneud plant anabl y fwy agored i gamdriniaeth

Roedd merch ddeuddeg oed a chanddi anabledau dysgu wedi cael ei bwlio'n gorfforol am dros dri mis cyn i unrhyw un weithredu, er y rhoddwyd gwybod i'r rhieni a'r athrawon o'r dechrau. 'Byddai'n fy ngwthio ac yn rhegi arnaf, yn dweud pethau cas ac yn cerdded tuag ataf ac yn fy slapio'. (Ffynhonnell: Biwro Cenedlaethol y Plant, Bullying and Disability Spotlight Briefing 2007)

- 4.21 Mae mwy o ddefnydd o daliadau uniongyrchol a chyllidebau personol yn grymuso pobl ac yn rhoi dewis iddynt, ond yn peri rhai risgiau o ran bod plant yn cael eu niweidio os nad yw'r gofynion sylfaenol o ran gwiriadau a geir daon yng nghyswllt y rheiny sy'n darparu gofal personol yn cael eu dilyn
- 4.22 Ni all yr awdurdod lleol fynnu y dylai'r unigolyn a gyflogir drwy Daliadau Uniongyrchol fod wedi cael gwiriad gan y Gwasanaeth Datgelu a Gwahardd (DBS) cyn ei gyflogi
- 4.23 Mae gofyn am wiriad DBS, ynghyd â mynd ar drywydd geir daon, er nad ydynt yn gwarantu fod rhywun yn addas i weithio gyda phlant, yn cynnig peth sicrwydd o ran addasrwydd gofalwr i wneud gwaith o'r fath
- 4.24 Mewn sefyllfaoedd lle mae'r teulu'n penderfynu nad ydynt am dderbyn cyngor yr awdurdod lleol o ran arfer orau, mae rhai awdurdodau lleol yn gofyn i'r teulu arwyddo datganiad sy'n datgan eu bod wedi trafod y mater â hwy a'u bod yn ymwybodol o'r risg cysylltiedig. Nid yw datganiadau o'r fath wrth gwrs yn difeio'r awdurdod lleol o ran ei ddyletswydd i ddiogelu lles plant.

5. Cyfeiriadau

1. Sullivan, P. Vernon, M a Scanlan, J. (1987) *Sexual Abuse of Deaf Youth*. American Annals of the Deaf, 1, t256-262.
2. Kennedy, M. (1989) *The abuse of deaf children*. Child Abuse Review, 3 (1), t3-7; Wescott H.L (1993) *The Abuse of Children and Adults with Disabilities*. NSPCC. Llundain; Spencer, N., Devereux, E., Wallace, A., Sundrum R., Shenoy, M., Bacchus, C. a Logan, S. (2005) *Disabling Conditions and Registration for Child Abuse and Neglect: A Population-Based Study*. Paediatrics, 116, t609-613.
3. Morris, J. (1999) *Disabled Children, Child Protection Systems and the Children Act 1989*. Child Abuse Review, 8, t91- 108.
4. Brandon, M., Bailey, S., Belderson, P., Gardner R., Sidebotham, P., Dodsworth, J., Warren, C., Black, J. (2009) *Understanding Serious Case Reviews and their Impact: A Biennial Analysis of Serious Case Reviews 2005-07*. Adroddiad ymchwil DCSF, DCSF - RR129
5. Pinney, A. (2005) *Disabled children in residential placements*. Ar gael i'w lawrlwytho o: www.everychildmatters.gov.uk/resources-and-practice/RS00014/
6. Kennedy, M. (1992a) *Children with Severe Disabilities: Too Many Assumptions*. Child Abuse Review, 1, t185-187.
7. Kvam, M. (2000) *Is sexual abuse of children with disabilities disclosed? A retrospective analysis of child disability and the likelihood of sexual abuse among those attending Norwegian Hospitals*. Child Abuse and Neglect, 24, t1073-1084.
8. Precey, G. a Smith, K. (2004) *The Fabrication or Induction of Illness in Children with Complex Needs: Views from Practice*. Practice, Cyfrol 16, 4, t283-297.
9. Llywodraeth Ei Mawrhydi (2008) *Safeguarding Children in whom illness is fabricated or induced: Supplementary guidance to Working Together to Safeguard Children*. Yr Adran Plant, Ysgolion a Theuluoedd. tes
10. Morris (1998) *Still Missing? Vol 1. The Experiences of Disabled Children Living Away from their Families*. Who Cares? Trust. Llundain.
11. Wescott H. L a Jones D.P.H. (1999) Annotation: The Abuse of Disabled Children. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 40, t497 – 506.
12. National Working Group on Child Protection and Disability, Ed. Morris, J. (2003) *It Doesn't Happen to Disabled Children: Child Protection and Disabled Children*. NSPCC. Llundain.
13. Robert, K. a Harris, J. (2002) *Disabled people in refugee and asylum seeking communities*. Bryste: The Policy Press.
14. Utting, W. (1997) *People Like Us: The Report of the Review of Safeguards for Children Living Away from Home*. HMSO Llundain.
15. Paul, A. a Cawson, P. (2002) Safeguarding Disabled Children in Residential Settings: What We Know and What We Don't Know. *Child Abuse Review*, Cyfrol 11, t262-281.
16. Oosterhoorn R a Kendrick A (2001) *No Signs of Harm: Issues for Disabled Children Communicating about Abuse*. Child Abuse Review, Cyfrol 10, t243-253.